

Administrationsgrundlag for naturindsatsen i Viborg Kommune 2021-2024

- herunder natur- og friluftsområdet, bynære områder samt kobling til vandområde- og naturplaner

UDKAST

Behandles af Viborg Kommunes Klima- og Miljøudvalg den 25. marts 2021

Behandlet af det Grønne Råd for Viborg Kommune den 25. februar 2021

VIBORG
KOMMUNE

Indhold

1. Baggrund og indhold.....	3
2. Prioritering af naturindsatsen i perioden 2021 - 2024	3
Overordnet prioriteringsgrundlag	3
3. Status	4
Finansiering af natur- og friluftprojekter	4
Oversigt over projekttyper	4
Søer og fjordområder	4
Vandløb	4
Vådområder og ådalsprojekter	5
Lavbundsprojekter	5
Landskab og kulturmiljøer	5
Friluftsliv, sundhed og turisme.....	5
Skove	6
Bilag 1: Handlingsplan for natur- og parkprojekter 2021	7
Natur- og parkplanlægning	7
Udviklings- /planlægningsprojekter	7
Naturpleje på private arealer	8
Forvaltning af parker, skove og naturarealer.....	8
Naturgenopretning	10
Bilag 2: Oversigt over gennemførte initiativer og projekter i perioden fra 2007 til 2020 (opdateret pr. 18. februar 2021)	12
Natur- og parkplanlægning	12
Udviklings- /planlægningsprojekter	12
Naturpleje på private arealer	12
Forvaltning af parker, skove og naturarealer.....	13
Naturgenopretning	16

1. Baggrund og indhold

Viborg Kommunes Klima- og Miljøudvalg har på sit møde den 11. april 2013 godkendt "Overordnet strategi for prioritering af naturindsatsen".

Det er en strategi for den overordnede prioritering af midlerne i budget 2014 - 2017 til naturgenopretning og friluft aktiviteter. Det er denne godkendte strategi, der ligger til grund for nærværende administrationsgrundlag.

Administrationsgrundlaget indeholder en status over projekttyper og finansiering, samt to bilag med hhv. en opgørelse over de væsentligste besluttede og gennemførte kommunale initiativer og projekter i perioden fra 2007 til 2020 og den godkendte handlingsplan for 2021.

Naturindsatsen generelt

Viborg Kommunes indsats på natur- og friluftsområdet består dels i naturbeskyttelse, dels i naturforbedring.

Naturbeskyttelsen sker i form af planlægning og lovadministration – især lov om planlægning (åben land-planlægning og kommuneplanlægning), naturbeskyttelsesloven, miljøbeskyttelsesloven, vandløbsloven og okkerloven.

Planlægningen har til formål at forebygge forringelser og sikre forbedringer af naturgrundlaget, fx gennem vandområdeplanerne og naturhandleplanerne, spildevandsplanen, vandforsyningsplanen, vandløbsregulativer og diverse indsatsplaner.

Lovadministrationen har først og fremmest til formål at værne om eksisterende naturværdier. Administrationen kan dog også virke naturforbedrende.

Kommunens mere målrettede naturforbedrende indsats sker i form af særlig tilrettelæggelse af driften og gennem egentlige naturgenopretningsprojekter.

¹ <https://viborg.dk/demokrati-og-indflydelse/udvikling-og-planer/sammenhaengsmodellen/>

2. Prioritering af naturindsatsen i perioden 2021 - 2024

Overordnet prioriteringsgrundlag

- Natur- og frilftsprojekter, der ligger indenfor rammerne af og understøtter målene i Viborg Kommunes sammenhængsmodel (se fodnote ¹) og øvrige politisk besluttede mål og indsatser, bl.a. "Grøn omstilling – katalog over indsatser" (se fodnote ²) og "Grønne sammenhænge" prioriteres.

Det indebærer bl.a. at:

1. Bynær natur, skov og friluft aktiviteter prioriteres, herunder arbejdet med Viborg Naturpark, og den i 2016 godkendte strategi for opkøb og salg af kommunale skov og naturarealer udmøntes, således at de bynære muligheder for friluftsliv og rekreative aktiviteter øges.
2. For at opnå de bedst mulige natur-, biodiversitets-, miljømæssige og rekreative gevinster af Viborg Kommunes samlede indsats samt tænkes og koordineres kommunale projekter, hvor det er hensigtsmæssigt, med indsatsen efter vandområdeplanerne og Natura 2000 handleplanerne.
3. Statsligt finansierede vandområdeplanprojekter suppleres, hvor det er hensigtsmæssigt i forhold til den overordnede strategi, med kommunale naturgenopretningsmidler, så de kommunale politiske mål for natur- og friluftindsatsen understøttes, og biodiversitet, det samlede naturindhold, og mulighederne for friluftsliv og rekreative aktiviteter forbedres.
4. Den løbende pleje af fredede arealer planlægges og tilrettelægges, så den bedst understøtter gennemførelsen af Viborg Kommunes Natura 2000 handleplaner og LIFE IP-projektet "Landmanden som naturforvalter".
5. Der udvælges og prioriteres fyrtårnsprojekter, der søges realiseret gennem ekstern medfinansiering.

² <https://viborg.dk/service-og-selvbetjening/klima-og-naturbeskyttelse/den-groenne-omstilling/>

3. Status

Finansiering af natur- og friluftsp projekter

Viborg Kommunes natur- og friluftsp projekter gennemføres med midler, der bevilges med baggrund i Byrådets aktiviteter på flere forskellige lovområder. Det drejer sig især om miljøbeskyttelsesloven, vandløbsloven og naturbeskyttelsesloven.

Hvor det er muligt, søges midlerne suppleret med tilskud fra anden side: EU-midler, tilskud fra statslige styrelser og tipsmidler, ved etablering af samarbejdsprojekter med nabokommuner eller via "grønne partnerskaber" med lokale interessenter.

Viborg Kommune er desuden midt i en større genopretningsindsats ved gennemførelsen af de kommunale projekter, der følger af de statslige vandområdeplaner og kommunale Natura 2000 handleplaner.

Det er Staten, der finansierer projekterne, der følger af vandområdeplanerne. Den statslige finansiering de snævert definerede formål med indsatsen i vandområdeplanerne. Indarbejdelse af muligheder for friluftsliv og rekreative aktiviteter i projekterne finansieres derfor af Viborg Kommune.

Kommunens Natura 2000-indsats skal i vidt omfang finansieres ved, at lods-ejerne frivilligt søger om tilskud fra Landbrugsstyrelsen.

For nogle af indsatserne findes imidlertid ikke umiddelbart nogen tilskudsordninger, fx pleje af hedearealer, hvorfor denne indsats skal løftes af Kommunens naturplejeindsats.

Det skal samtidig bemærkes, at de fredede arealer, hvor kommunen har en plejeforpligtigelse og et afsat budgetbeløb, i vidt omfang er sammenfaldende med Natura 2000 områderne, og at en del desuden indgår i LIFE IP-projektet "*Landmanden som naturforvalter*".

Oversigt over projekttyper

Viborg Kommune gennemfører eller yder tilskud til en bred vifte af projekttyper:

Søer og fjordområder

Projekterne i søerne gennemføres for at bringe søernes tilstand i overensstemmelse med målene i kommuneplanen og de statslige vandområdeplaner. Desuden tjener iltningen af Hald Sø og Viborg Nørresø til at opretholde søernes vandkvalitet for at sikre dem som attraktive bynære badesøer. Der findes følgende metoder til forbedring af søers miljøtilstand.

1. Iltning.
2. Fjernelse af sediment for at standse frigivelse af næringsstoffer.
3. Etablering af vådområder med henblik på tilbageholdelse af næringsstoffer, inden de tilføres søen/fjorden.
4. Manipulation af fiskebestanden.
5. Kemisk binding af fosfor i søbunden gennem behandling af søvand med f.eks. aluminium.

Vandløb

Vandkvaliteten i mange vandløb er efterhånden i orden, men pga. de fysiske forhold kan mange vandløb ikke leve op til vandområdeplanernes målsætninger.

Projekterne i vandløbene har til formål at afhjælpe dette forhold og at fremme mulighederne for rekreativ og turistmæssig udnyttelse af vandløbene.

Den kommunale indsats består af to ben. Dels statsligt finansierede indsatser i overensstemmelse med indholdet i vandområdeplanerne, dels kommunalt finansierede indsatser som supplement til de statslige indsatser og til selvstændige kommunale indsatser. For de statsligt finansierede indsatser skal Kommunen søge Fiskeristyrelsen om midler til at gennemføre en forundersøgelse. Hvis forundersøgelsen falder positivt ud, skal Fiskeristyrelsen ansøges om midler til projektering og realisering.

Staten har oprettet en frivillig ordning til opkøb af dambrug. Kommunerne kan med denne ordning søge tilskud til opkøb af retten til opstemning af vandløb og indvinding af vand i forbindelse med frivillige aftaler om ophør af dambrugsdrift. Formålet med tilskudsordningen er at nedbringe tilførslen af næringsstoffer (fosfor og kvælstof) til søer og kystvande og fjernelse af fysiske spærringer i vandløb. Indsatserne kan suppleres med kommunalt finansieret indsats i vandløbet på det tidligere dambrugsareal.

Den kommunalt finansierede indsats kan typisk bestå i:

1. Udlægning af grus og andet groft materiale for at give gydemuligheder.
2. Gensoning ved hjælp af særlig tilrettelæggelse af grødeskæring eller som anlægsarbejder.
3. Hævning af vandløbsbunden.
4. Frilæggelse af rørlagte vandløbsstrækninger.
5. Nedbringelse af udvaskning af okker.
6. Etablering af sandfang.
7. Fjernelse af spærringer.

Vådområder og ådalsprojekter

Indsatsen vedr. reduktion af kvælstof- og fosfortilførsel til vandområderne ved etablering af vådområder og fosfor-ådale er jf. aftale mellem KL og Miljøministeriet igangsat som en udmøntning af Grøn Vækst aftalen fra 2009 vedr. indsatsen fra 2010 – 2016. I 2016 blev der vedtaget et tillæg til aftalen gældende for 2017 til 2021.

Viborg Kommune skal, med statsligt tilskud, gennemføre forundersøgelser i oplandet til Limfjorden og Randers Fjord, som kommunens bidrag til at opfylde de reduktionskrav, der er fastsat i vandoplandsplanerne for de to hovedvandoplande. Forudsat forundersøgelsen falder positivt ud, skal kommunen søge Landbrugsstyrelsen om midler til projektering og realisering.

Ådalsprojekterne administreres som vådområdeprojekterne gennem Gudenå-komiteen og Limfjordsrådet.

Lavbundsprojekter

Projekterne har til formål at reducere landbrugets udledning af drivhusgasser samtidig med, at der sker en forbedring af natur og miljø. Projekterne kan gennemføres på arealer med mindst 6 % organisk kulstof. Lavbundsprojekter gennemføres ligesom vådområde- og ådalsprojekter ved, at der først udføres en forundersøgelse, og hvis denne falder positivt ud, ansøges der om midler fra Landbrugsstyrelsen til projektering og realisering.

Landskab og kulturmiljøer

Projekterne har til formål enten at sikre eller genskabe en ønsket naturtilstand for arter eller naturtyper – dvs. et skridt på vejen mod realiseringen af de godkendte Natura 2000-planer og naturhandleplaner - eller at bevare/genskabe kulturmiljøer eller åbne landskaber. Der kræver desuden en stor kontinuert plejeindsats at sikre naturværdierne, hvor Kommunen tidligere har gennemført projekter og for sikring af nuværende naturværdier.

Den kommunale indsats kan typisk bestå i:

1. Rydning og evt. hegning for at holde naturområderne fri for tilgroning, enten af hensyn til urtevegetationen ifølge naturhandleplanerne eller af landskabelige hensyn.
2. Forbedring af hydrologi (genskabelse af naturlig vandstand) ifølge naturhandleplanerne.
3. Skabelse af ny habitatnatur ifølge naturhandleplanerne.
4. Bevaring af kulturmiljøer og pleje af gravhøje.
5. Løbende vedligeholdelse af fredede arealer og fortidsminder.

Friluftsliv, sundhed og turisme

Projekternes formål er at sikre og forbedre befolkningens sundhed og oplevelsesmuligheder. Projekterne indebærer typisk nogle af følgende tiltag:

1. Renovering, udbygning og vedligehold af stier og ruteafmærkninger i skove og naturområder, hvoraf nogle er handicapegnede.
2. Vedligehold og fornyelse af P-pladser og opholdsarealer i forbindelse med naturområder. Beskæring og friholdelse af udsigter af hensyn til oplevelsesmulighederne.
3. Opsamling af grøde af hensyn til friluftslivet, bl.a. lystfiskeri.
4. Naturformidling og naturvejledning.

Skove

Projekterne har til formål at forvalte Kommunens ca. 800 ha skov. Skovdriften i kommunens skove er reguleret af skovloven og forpligter Kommunen til at drive skovene bæredygtigt, fremme robusthed og med hensyn til natur, friluftsliv og kulturhistorie. Kommunens skovdrift er desuden PEFC-certificeret.

Der planlægges og iværksættes hugst, plantning, kulturpleje, bevoksningspleje. Eksisterende veje, afmærkede stier og publikumsfaciliteter vedligeholdes, og nye anlægges efter behov. Fortidsminder plejes. Der afholdes jagter for jagtforeningerne i kommunen og udarbejdes udbud af jagt, når kontrakter udløber. Der meddeles tilladelser til større arrangementer som orienteringsløb, hundetræning og lign. Der holdes kontakt til og udføres sagsbehandling i forbindelse med brugere af arealerne såsom skovbørnehaver, foreninger og jagtlejere.

Bilag 1: Handlingsplan for natur- og parkprojekter 2021

Med udgangspunkt i den politisk vedtagne: "Overordnet strategi for prioritering af naturindsatsen" er der planlagt nedenstående aktiviteter i 2021.

Natur- og parkplanlægning

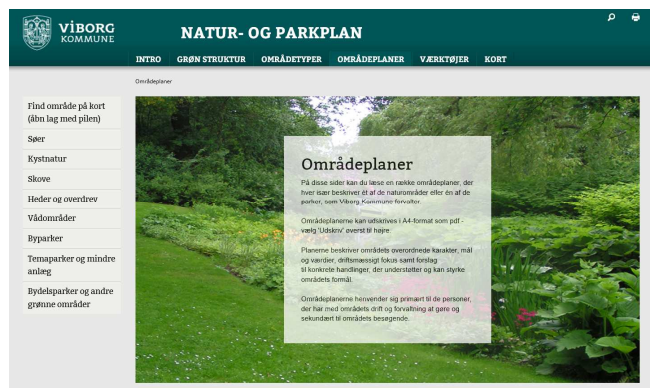
Konkrete aktiviteter i 2021:

1. Grønt Danmarkskort

- Der arbejdes med et tema-kommuneplantillæg for Grønt Danmarkskort, som skal samle Grønt Danmarkskort og naturbeskyttelsesinteresserne i ét plan-eme – et naturtema. Kortet skal koordineres med nabokommunerne.

2. "Grønne Sammenhænge"

- Der udarbejdes og vedtages en Natur- og Parkplan³ med:
 - ca. 50 nye udkast til områdeplaner (konkrete handleplaner for arealer),
 - en fælles arealadministration i parker og skove, herunder fælles praksis for administration af lån og leje samt etablering af digitalt bookingsystem.

³ <https://viborg.viewer.dkplan.niras.dk/plan/82#/5972>

Udviklings- /planlægningsprojekter

Konkrete aktiviteter i 2021

1. Viborg Naturpark

- Fra 2020 arbejder naturparkprojektet i hele det grønne Ø, og Naturparkforum mødes 2 gange årligt.
- Kernen i projektet i 2021 bliver:
 - Facilitere Naturparkforum og sikre kommunikationen omkring dette (kan dog ikke lade sig gøre pt. pga. Corona).
 - Facilitere frivilligindsatser om bl.a.: Projektkoordinering, stiruter, natur og istidslandskaber. Grib andre projektideer, der opstår løbende.
 - Indgå i arrangementer som fx: Generationsmøde, Outdoor-aktivitetsdag (ikke muligt pt. pga. Corona).
 - Indgå i sammenhæng med forvaltningens opgaver som fx biodiversitet i byen, Natur- og Parkplanen samt den øvrige drift.

2. Udviklingsplan for Nørresø og Søndersø i Viborg

- I 2021 fortsættes realiseringen af udvalgte ideer fra søplanen. Der arbejdes bl.a. med nyt broanlæg ved Campingpladsen ved Søndersø (Søndersø Bro) og skiltning omkring søerne.
- I det omfang, det er relevant, inddrages eksterne interessenter i udvikling og realisering af tiltagene, og der arbejdes med fundraising.

3. De 5 Hald'er

- I 2021 fortsættes anlægsarbejdet, og der arbejdes videre med udvikling af områdets formidling, herunder eventuelt en cykel- og gangsti fra Viborg Søndersø til Hald Sø via Vintmølle Sø / Vedsø.

4. *Regional landskabsstrategi Nørreådal*

- I 2021 skal selve strategien udarbejdes sammen med strategigruppe på ca. 30 personer, der går på tværs af de 3 kommuner: Randers, Favrskov og Viborg.
- I Ørum området igangsættes en proces, der skal munde ud i en lokal strategi. Denne forventes færdig medio 2021.
- I Ørum-området opstartes tillige Multifunktionel jordfordeling (MUFJO) i samarbejde med Naturstyrelsen og Landbrugsstyrelsen. MUFJO skal bruges som redskab til at realisere projekter.
- Idekatalog for forbedring af kano/kajak muligheder på Nørreåen.

Naturpleje på private arealer

Konkrete aktiviteter i 2021

1. *Naturpleje på fredede arealer*

- *Hærup Sø-fredningen*: Igangværende og planlagte naturplejeprojekter i N2000-område videreføres.
- *Bredsgård Sø-fredningen*: Planlægning af større plejeindsats i regi af LIFE-IP "Landmanden som naturforvalter". Ligger i N2000-område.
- *Hald Sø-fredningen*: Videreføre igangværende og planlagte naturplejeprojekter. Ligger i N2000-område.
- *Kongenshus Hede*: Videreføre og igangsætte nye plejeindsatser. Ligger i N2000-område.
- Videreføre og igangsætte nye plejeindsatser ved andre fredninger udenfor Natura 2000,
- *Træksti/pramdragersti-fredningen*: Samarbejde med alle Gudenå-kommunerne samt Naturstyrelsen om Gudenå-stipjektet. Et projekt som sikrer bedre tilgængelighed og faciliteter langs Gudenåen.
- *Hvidding Krat*: Forsøg med tynding i eg, hvor der etableres højstubbe – etablering af egekrat.
- *Brandstrup Mose*: Revision af plejeplanen.

2. *Naturpleje på ikke fredede arealer*

- Samarbejde med private aktører om hegning af arealer, hvor afgræsning kan højne naturværdien.

3. *Natura 2000 indsats*

- Indsats beskrevet under pkt. 1, hvor der er anført, at arealer, der ligger i Natura 2000-område, vil være med til at løfte Natura 2000 indsatsen.

- Fortsættelse af LIFE-IP-projekt "Landmanden som naturforvalter" – se *Naturgenopretning*.
- I forbindelse med udarbejdelse af Landskabsstrategi for *Nørreådal* gennemføres en forundersøgelse i LIFE-IP-projekt regi indeholdende bl.a. screening af naturpleje/genopretningspotentiale.
- *Karup Å*: Fortsat samarbejde med lodsejere og Herning Kommune om afgræsning.

4. *Information (kortborde, foldere, hjemmeside m.m.)*

- Gennemgang og udskiftning af 1-3 stk. infotavler i fredede områder.
- Flytning/opdatering af indhold om naturplejeprojekter til ny hjemmeside.

5. *Invasive arter (bjørneklo) – håndhævelse jf. indsatsplan*

- Der føres tilsyn med overholdelse af indsatsplanens elementer samt eventuelt prioritering og håndhævelse af samme.

Forvaltning af parker, skove og naturarealer

Konkrete aktiviteter i 2021

1. *Drift af parker og bynære, grønne områder*

- Tyndings- og beplantningsprojekter i bl.a. Klokkelyngen i *Viborg*.
- Forskønnelse af grønne strøg – grøn vedligeholdelsespulje: Færdiggørelse af *Hægsparken i Hammershøj* og *Fars Dam i Løvel*, forskønnelse af grønne områder ved *Egevængetog Liljevej i Stoholm* samt *grønt område ved Skurehøjvej i Løgstrup*.
- Oprensning og forskønnelse af gadekær: Realisering af udvalgte projekter på baggrund af prioriteret indsats, gadekær i *Lindum, Velds og Finderup*.
- *Etablering af bynatur*: Flere arealer fordelt i kommunen.

2. *Drift af skovarealer*

- *MTB-ruter i Bruunshåb*: Samarbejde med Viborg Trail Arena om etablering.
- *Rødkærsbro*: Skovrejsningsprojekt (forudsat finansiering kan findes).

3. *Drift af natur- og strandarealer*

- *Birkese*: Opsætning af shelter.
- *Keldvej, Viborg*: Etablering af hegn og græsning

- *Skals Å*: Partnerskabsprojekt vedr. formidling og publikumsfaciliteter i forbindelse med det statslige vådområdeprojekt (forudsat finansiering kan findes).

4. *Udviklingsprojekter*

- *Natur- og Parkplanen*: Høring og implementering af områdeplaner.
- *Banebyparken*: Udbud og påbegyndelse af anlægsprojekt.
- *Børneskove*: *Futdalen i Ørum* samt *Anemoneskoven i Klejtrup*.
- *Legepladser i Viborg Kommune*: Videreudvikling af hjemmeside for udviklingsplan.
- *sØnæs*: Etablering af offentlige toiletfaciliteter.
- *Søplanen*: Realisering af nyt broanlæg ved Campingpladsen ved Søndersø (Søndersø Bro) og skiltning omkring søerne
- *Grønne områder/parker*: Udvikle koncept for og etablering af bynatur.
- *Åpromenaden i Bjerringbro*: Projektering, myndighedsbehandling, udbud og anlæg.

- *Klokkelyngen, Viborg*: Omdannelse af grønt område med bynatur.
- *Overlund Friareal, Viborg*: Etablering af sti, opholdsarealer, madpakkehus m.m. ifm. udvidelse af regnvandsbassin ved Overlund Ny Skole.

•

5. *Naturvejledning og information (kortborde, foldere, hjemmeside m.m.)*

- Plan for revision af kortborde og foldere.
- Plan for opbygning af hjemmeside med parker og legepladser.
- Digital formidling af udvalgte publikumsfaciliteter fortsættes.
- *Vedsø*: Ny folder "Viborg Naturpark – Vedsø-området" planlægges og udarbejdes eventuelt.
- *Kommunens skove ved Bjerringbro*: Kortborde inkl. kort over MTB-rute.
- *Undallslund*: Formidling nye MTB-ruter og historie fra 2. verdenskrig i samarbejde med Naturskolen, Viborg Trail Arena og Museet.

Naturgenopretning

Konkrete aktiviteter i 2021

2. Vandløbsrestaurering i regi af vandområdeplan 2015-2021

- **Forundersøgelser:** Der er en forudsætning for gennemførelse, at der bevilges tilskud.
 - Spærringsindsats i Rind Bæk (afsluttes primo 2021).
 - Spærringsindsats i Mostgård Bæk (afsluttes primo 2021).
 - Strækingsindsats i Hvam Bæk (afsluttes primo 2021).
 - Strækingsindsats i Resen Bæk (afsluttes primo 2021).
 - Strækingsindsats i Haller Å.
 - Strækingsindsats i Nørreå (afsluttes primo 2021).
 - Strækingsindsats i Trevad Møllebæk.
 - Strækingsindsats i Fiskbæk Møllebæk.
 - Strækingsindsats i Ulbjerg Møllebæk.
- **Realiseringer:** Det er en forudsætning for gennemførelse, at der bevilges tilskud.
 - Strækingsindsats i Lund Bæk.
 - Strækingsindsats i Sejbæk.
 - Spærringsindsats i Mønsted Å ved Mønsted Dambrug.
 - Strækings-, okker- og spærringsindsats i Grundel Bæk og Middelhede Bæk.
 - Okker- og strækingsindsats i Åresvad Å.
 - Ansøgning om strækings- og spærringsindsats i Ulbjerg Møllebæk.
 - Ansøgning om spærringsindsats i Rind Bæk.
 - Ansøgning om spærringsindsats i Mostgård Bæk.
 - Ansøgning om strækingsindsats i Resen Bæk.
 - Ansøgning om strækingsindsats i Fiskbæk Møllebæk.
 - Ansøgning om strækings- og spærringsindsats i Haller Å (forudsætter afklaring i forhold til opstrøms beliggende dambrug).

3. Sørestaurering i regi af vandområdeplan 2015-2021

- Der arbejdes videre med at afklare, om iltingen i Hald Sø og Viborg Nørresø har en positiv effekt på søernes miljøtilstand.

4. Kvælstofvådområder i regi af vandområdeplan 2015-2021

- Igangværende forundersøgelser:
 - *Korreborg Bæk:* Forundersøgelse færdiggøres.
 - *Skravad Bæk:* Forundersøgelse af vådområde færdiggøres inden sommeren 2021.

- Nye ansøgninger til realiseringer:
 - *Korreborg Bæk:* Realiseringsansøgning indsendes i foråret 2021.
 - *Skravad Bæk:* Realiseringsansøgning indsendes i efteråret 2021.

- Igangværende realiseringer:
 - *Rævind Bæk:* Jordfordeling, lodsejeraftaler og detailprojektering er i gang.
 - *Jordbro Å ved Daugbjerg:* Jordfordeling, lodsejeraftaler og detailprojektering er i gang.
 - *Gjørup Enge:* Realisering i sommeren 2021.
 - *Ilse ved Hjorthede:* Realisering i efteråret 2021.
 - *Skjern Hovedgård:* Realisering i efteråret 2021.

- Nye realiseringer 2021:
 - *Jegstrup Bæk:* Realisering med opstart af jordfordeling sættes i gang i sommeren 2021.

5. Fosforvådområder (ådalprojekter) i regi af vandområdeplan 2015-2021

- Ingen aktiviteter i 2021.

6. Spildevandsindsatser i regi af vandområdeplan 2015-2021

- *Spredt bebyggelser i det åbne land:* Håndhævelse inden udgangen af 2021.
- *Ørum Renseanlæg:* Der arbejdes videre på en afklaring inden udgangen af 2021.
- *Regnbetingede udledninger:* 9 udløb i Ørum, Hammershøj, Løvskaal og Sparkær inden udgangen af 2021.

7. Lavbundsprojekter i medfør af statslig tilskudsordning

- *Skals Å ved Hærup Sø:* Tilsagn om tilskud i oktober 2019. I 2021 arbejdes med jordfordeling og detailprojektering (projektperiode til april 2024).
- *Trevad Møllebæk:* Der er foretaget genberegning af fosfortabet med en revideret beregningsmetode. Den nye beregning viser fortsat, at fosfortabet er så højt, at projektet ikke kan opnå tilskud og derfor må opgives.
- *Nørreåen ved Vejrumbro:* Forundersøgelse af et 300 ha stort vådområde sættes i gang i 2021.

8. EU-LIFE-projekt "Coast to Coast climate Change 2017-2022"

- *Klimatilpasningsprojekt "Coast-to-Coast":* Projektaktiviteterne med at opbygge en hydraulisk model for hele Gudenåsystemet sammen med

bl.a. de øvrige Gudenå-kommuner er under afslutning, og den tilhørende varslingsmodel for forhøjede vandstande forventes offentliggjort i 2021 (opbygning af en fælles forståelse om den hydrauliske sammenhæng i Gudenå-systemet. Udpegning af mulige indsatser til imødegåelse af vandstandsproblemer. Fysisk forankring af modelmotoren, validering af oversvømmelseskort og planlægning og igangsætning af den videre borgerinddragelsesproces).

9. *Kommunal naturgenopretning*

- *Mølleopstemninger*: Etablering af omløbsstryg: Forundersøgelser fra 2013, 2014 og 2015 danner baggrund for igangsætning af udvalgte projekter. Der arbejdes på at realisere spærringssanering ved *Bro Mølle*.
- *Trudskov Bæk*: Der arbejdes videre på et restaureringsprojekt i samarbejde med lystfiskere.
- *Dollerup Bæk*: Fjernelse af gammelt bygværk.
- *Non Mølleå*: Forhøjelse af diger og tilpasning af søudløb efter gennemførelse af faunapassageprojekt.
- *Haller Å ved Vallerbæk*: Fastsættelse af erstatning efter ansøgt tilladelse til nedlæggelse af stemmeværk ved det tidligere Vallerbæk Dambrug.
- *Søndre Mose*: Opfølgning på proces om håndtering af gener fra hættemågekoloni.
- *Tange Å og Vindelsbæk*: Projekt for bekæmpelse af bjørneklo over en 8-årig periode fortsættes. Desuden kommunal bekæmpelse af bjørneklo på private arealer, når der er tale om svært tilgængelige forekomster af kæmpebjørneklo, med stor spredningsrisiko.
- *Initiativer for bier, bestøvning og biodiversitet*: Fx udsåning af insektvenlige planter, ekstensivering af drift, afskrælning af muldrag, etablering af insektvolde, opsamling af afslået materialer m.m.
- *Iltningsanlæggene i Hald Sø og Nørresø*: Ilt indkøbes i nødvendigt omfang. Effektundersøgelse ved målinger af iltindhold i *Nørresø*. I *Hald Sø* afrapporteres overvågning af effekt af iltingen, igangsat i 2020.
- *Skytteholmen ved Hald Sø*: Natur og Vand forventes at deltage i 3-4 møder, samt at bearbejde tegninger og myndighedskrav i samarbejde med Naturstyrelsen.
- *Udlægning af grus i vandløb*: Der ydes efter konkret ansøgning tilskud til lokale lystfiskerforeninger.

10. *Limfjordsråd*

- Deltagelse i Rådets møder og øvrige aktiviteter i forbindelse med vandløbs-, vådområde- og ådalsindsatsen på politik- og embedsmandsniveau.

11. *Gudenåkomité*

- Deltagelse i Komiteens møder og øvrige aktiviteter i forbindelse med vandløbs-, vådområde- og ådalsindsatsen på politik- og embedsmandsniveau. Sekretariatsbetjening af vandoplandsstyregruppen for oplandet til Randers Fjord.
- *Helhedsplan for hele Gudenåens hovedløb*: Arbejdet færdiggøres med planen, der har til formål at kortlægge skader som følge af oversvømmelser og anviser muligheder og virkemidler til imødegåelse af skader fra oversvømmelserne.

12. *Deltagelse i udvikling af lystfiskerturisme*

- Under forudsætning af byrådets godkendelse deltagelse i 3-4 arbejdsgruppemøder.

13. *Deltagelse i EU LIFE IP projekt NATUREMAN 2018-2025*

I 2021 vil der i Viborg Kommune i regi af LIFE-Natureman projektet blive arbejdet videre med en række forundersøgelser i delområder (bl.a. ved *Skravad Bæk*, *Hærup Sø*, *Tjele Langsø* og *Vinge Møllebæk*) med henblik på afklaring af muligheder for efterfølgende konkrete indsatser. Syd for Ørum, i Nørreådal, samarbejdes der med lodsejere om at øge biodiversiteten i habitatnaturtyperne overdrev, rigkær og kildevæld. Dette projekt indgår som en af indsatserne i forbindelse med realiseringen af multifunktionel jordfordeling (MUFJO). Desuden forventes der fortsættelse af biomassehøst i *Nørreådal*. Yderligere vil muligheder for supplerende plejeindsatser søges gennemført i tilknytning til øvrige projekter (fx vådområde-, vandløbs- eller lavbundsprojekter, bl.a. *Sdr. Onsild Enge* og *Kvorning*). Viborg Kommune deltager fortsat i projektets sekretariatsfunktion.

14. *Hjemmeside og anden information om vandprojekter*

- Der informeres om igangværende og gennemførte projekter ⁴.

⁴ <https://viborg.dk/service-og-selvbetjening/klima-og-naturbeskyttelse/soer-vandlob-og-vadomraeder/vandlob-i-viborg-kommune/projekter-i-vandloeb/>

Bilag 2: Oversigt over gennemførte initiativer og projekter i perioden fra 2007 til 2020 (opdateret pr. 18. februar 2021)

Nedenfor oplistes de væsentligste gennemførte kommunale initiativer og projekter i perioden fra 2007 til 2020.

Natur- og parkplanlægning

Natur- og Parkpolitik

- 2013: Politikken blev vedtaget i efteråret 2013.
- 2016: Der er udarbejdet og politisk vedtaget en strategi for køb og salg af kommunale skovområder.
- 2017: Et rammeudkast til Natur- og Parkplanen er godkendt politisk.
- 2018-19: 49 udkast til områdeplaner offentliggjort ⁵.

Udviklings- /planlægningsprojekter

Viborg Naturpark ⁶

- 2014: Borgerinddragelsesproces - et flerårigt samskabelsesprojekt.
- 2015: Strategi med handlingsplan politisk godkendt. Projektet afrapporteret under Københavns Universitets projekt 'Fremtidens Landskaber'. Borgerinddragelsesproces og implementering af konkrete projekter.
- 2016: Brugerråd nedsat med indsatsområderne lodsejersamarbejde, naturplan, naturpleje, Arnbjerg, kommunikation og stier. Afholdt ekspertworkshop, lodsejermøde og temaaften om markvildtlav.
- 2017: Diverse formidlingsmateriale udgivet og diverse arrangementer og aktiviteter i naturparken afholdt. Naturregistrering af kommunale arealer og vejledning om natur på grønne arealer i Arnbjerg. Naturens Rige.
- 2018: Nobilis-areal ryddet, omdannes til overdrev. Udvikle 'Naturen i din have', lodsejermøde, udvikle Viborg Børneskov,
- 2019: Opstart af Naturparkforum, ny naturparkhjemmeside, 1 ha vilde blomster i Arnbjerg, hæftet "Naturen i din have", indvielse af Viborg Børneskov, besøg af 800 på outdoor aktivitetsdag, Generationsmøde.
- 2020: Notat vedr. dyrehave i Viborg Naturpark, facilitering af istidsgruppe og stiggruppe. Stilstand pga. Corona.

⁵ <https://viborg.viewer.dkplan.niras.dk/plan/82#/5975>

Udviklingsplan for Nørresø og Søndersø i Viborg

- 2019: Afdækket muligheder for forbedring af vandkvalitet i søerne, ny belysning om søerne, renovering af VCR-bro og bådebro ved Strandparken.
- 2020: *VCR-bro*: Renoveret.
- 2020: *Kildekrattet*: Fiskeplatform.

Regional landskabsstrategi Nørreådal

- 2019-20: Gennemført 115 interviews af lodsejere og landmænd, samt inddragelse på 5 borgermøder. Resultaterne skaber fundamentet for samarbejde med lodsejerne vedr. en landskabsstrategi.
- 2020: Gennemført 3 morgenkaffemøder, 4 foredrag, 1 vandworkshop, 1 opstartstestworkshop for Multifunktionel jordfordeling (MUFJO).

Naturpleje på private arealer

Naturpleje på fredede og ikke fredede arealer

- 2007-8: *Birkesø, Vedsø, Brokbakken v. Bjerringbro, Ulbjerg Klint*: Rydning og hegning af kommunale hede/overdrevsarealer.
- 2008-2013: *Hærup Sø-fredningen*: Plejeplan for udsendt og størstedelen af plejen gennemført i form af rydning og etablering af afgræsning.
- 2009: *Karup Å-fredningen - Høglid Mølle*: Rydning af ådal og hede samt etablering af stiforløb og P-plads.
- 2010+2013+2020: *Hald Sø-fredningen*: Rydninger på østsiden af søen.
- 2010: *Ø Bakker-fredningen*: Rydning af udgåede ene og afhøstning af udgået lyng.
- 2011: *Hvidding Krat*: Plejeplan udsendt og samarbejde med ejere om pleje påbegyndt.
- 2012: *Brandstrup Mose*: Restaurering af højmosen. Rydning gennemført og vandstandshævning afsluttet.
- 2013: *Haller Å*: Rydning og hegning af hede-/moseareal i tilknytning til andre naturarealer.
- 2013: *Urhanedalen og Røverdalen/Vroue Hede samt på hedeareal ved Finderup Hede*: Hedepleje i 2 fredninger.
- 2014: *Ø Bakker*: Rydning og udvidelse af hedeareal.

⁶ <https://naturpark.viborg.dk/>

- 2014: Rydning af 15-20 gravhøje ud over dem, som er under årlig pleje.
- 2014-15: *Uhre Hede syd for Kølvrå*: Rydning og afskrælning af hedeareal.
- 2015: *Hald Sø*: Opfølgning på handlingsplaner.
- 2015: *Ø Bakker*: Rydning af skov til udvidelse af hedeareal, fjernelse af døde enebær, etablering af afgræsning til sikring af hedearealer.
- 2015: *Kongenshus Hede og syd for Finderup*: Afbrænding af hedearealer.
- 2015: *Dybdal Skov ved Daugbjerg Kalkgruber*: Plejetiltag til sikring af truede arter.
- 2016: *Ø Bakker*: Gennemførsel af samarbejdsprojekt med DOF om opsætning af redekasser til vende-hals.
- 2016: *Fredede områder*: Infotavler gennemgået, 3 stk. revideret.
- 2017: *Hald Sø*: Mindre rydninger og renovering af spange.
- 2017: *Kongenshus Hede og Røverdalen vest for Sjørup*: Afbrænding af hedearealer som plejeindsats.
- 2017: *Fiskbæk Å*: Hjælp til etablering af hegninger efter realisering af vådområdeprojekt.
- 2018: *Trækstien ved Bjerringbro*: GrøntGudenåPartnerskab gennemført.
- 2018: *Fredede områder*: Infotavler gennemgået, 3 stk. revideret.
- 2018: *Hald Sø*: Natur- og landskabsrydning på skrænter sydøst for søen.
- 2016-19: *Kongenshus Hede*: Årligt økonomisk bidrag til Kongenshus Mindepark til etapevis udskiftning af hegn på hedearealerne.
- 2018: *Hærup Sø*: Hegning af nyt moseareal i bræmme rundt om søen.
- 2018: *Skravad Bæk*: Rydning og bekæmpelse af invasive arter indenfor fredning.
- 2019: *Skravad Bæk fredningen*: Rydning af genvækst af glansbladet hæg.
- 2020: *Hald Sø*: Natur- og landskabsrydning på skrænter sydøst for søen.
- 2020: *Kongenshus*: Forsøg med knusning frem for afbrænding.
- 2020: *Hvidding Krat*: Gennemgang af fredningen – flere plejetiltag.

Natura 2000-projekter

Faciliterende indsats

- 2012-2019: Kontakt til landbrugsorganisationerne og lodsejerne samt tilskud til landbrugskonsulenter. Igangværende.
- 2012-2015: *Planlægningsprojekt Simested Ådal*: Tilskud. Afsluttet 2015.
- 2014: *Kærby-Rind*: Afsluttet.
- 2014: *Ulbjerg Klint*: Afsluttet.
- 2014: *Bredsgård Sø*: Forprojekt. Afsluttet
- 2015: *Bredsgård Sø*: Afsluttet 2016.

- 2019: *Bredsgård Sø fredningen*: Opkøb af dyrkningsrettigheder til beskyttelse af botanik og naturkvalitet i forbindelse med ophør af 20-årigt tilskud.

Hydrologiprojekter

- 2012: *"Skals Enge"*: Forprojekt. Afsluttet.
- 2013-2014: *"Simested Ådal"*: Forprojekt. Afsluttet.
- 2013-2014: *"Skals Enge"*: Realiseringsprojekt. Afsluttet 2015 (opgivet).
- 2014-2015: *Strandet*: Forprojekt. Afsluttet 2015.
- 2014-2015: *Jordbro Å*: Forprojekt. Afsluttet 2015.
- 2014-2015: *Karup Ådal og Resen Bækdal*: Forprojekt. Afsluttet 2015.

Forvaltning af parker, skove og naturarealer

Skov

- *Løbende skovdrift*: Med hovedvægt på bevarelse af naturværdier, og forbedring af den rekreative værdi af arealerne, bl.a. ved forøgelse af løvtræsandelen ved plantning og bevarelse af gamle træer.
- 2009: *PEFC-certificering af kommunes skovarealer*: Sikrer og dokumenterer bæredygtig og naturnær drift. Gennemført.
- 2007-2012: *Pleje af alle fortidsminder på kommunens egne arealer*. Gennemført.
- 2012: *"Grundfos-skov" ved Bjerringbro*: Etableret.
- 2013: *Skovrejsning ved Møldrup*: Afsluttet.
- 2014-15: *Rammeudbud af skovningsopgaver*.
- 2016: *Kragsø og Rørdahl Plantage*: Udbud af jagten.
- 2017: *Birkese*: Rydning af læhegn på arealer ved søen.
- 2017: *Kjeldbjerg*: Ny kontrakt vedr. afgræsning af areal ved gravhøje.
- 2017: *Bjerring*: Rydning og hegning af kommunalt overdrevsareal.
- 2017: *Brokbakken*: Rydning og hegning af engareal.
- 2018: *Rødding Sø*: Tynding i bevoksning ved shelter.
- 2018: *Skov ved Klejtrup*: Tynding.
- 2018: *Skrikes Plantage*: Mindre vandhul oprenset.
- 2019: *Undallslund*: P-plads etableret.
- 2019: *Bruunshåb Papfabrik*: Lille bro renoveret.
- 2019: *Smediegården og golfbanen*: Tynding i bevoksninger.
- 2019: *Bak Royel og Undallslund*: Udbud af jagten.
- 2020: *Viborg Rideklub*: Tynding i skoven som forberedelse til hestefolde samt etablering af adgangsvej.
- 2020: *Skrikes Plantage*: Tynding i gran.

- 2020: *Lindholm Skov*: Indgået aftale om skovrejsning med Lindholm Biler og Plant et Træ og etableret 1. del af skoven inkl. stier.

Stier, friluftsliv mm.

- 2007: *Bigum Søbad*. Handicapegnet adgang til stiadgang til bålplads, bord og badebro.
- 2007: *Bynær skov ved Bjerringbro*: Skovlegeplads med handicapegnet stiforløb.
- 2008: *Vedsø*: Handicapegnet stenmelssti.
- 2009: *Undallslund*: Handicapegnet stiforløb.
- 2009 og frem: *Undallslund*: Skiruteforløb i samarbejde med Viborg Orienteringsklub.
- 2009: *Non Mølle (Hald Sø-fredningen)*. Handicapegnet stiforløb renoveret.
- 2009: *Støttrup Plantage*: Trampestirute.
- 2009: *Høgild Mølle inden for Karup Å-fredningen*. Stiforløb og P-plads.
- 2010-11: *Undallslund og Bjerringbro*. Opgradering af eksisterende stier.
- 2011: *Kjællinghøl-broen*: Indviet.
- 2011: *Bjerregrav Nordskov*: Stiforløb.
- 2012: *Mountainbikerute ved Bjerringbro*: Etableret og indviet.
- 2012: *Himmerlandsstien*: Formidlingstiltag. Etableret og indviet.
- 2012-13: *Bynær skov ved Solvænget i Frederiks*: Renoveret.
- 2013: *Nørremølle Enge*: Sti og naturformidling. Etableret og indviet.
- 2013: *Bak Royel*: Etablering af spor gennem skoven i lokalt stiprojekt.
- 2013: *Navtek-søerne i Rødkærbro*: Ny sti.
- 2013: *Digterparken i Viborg*. Renovering af beplantning.
- 2013: *Bigum*: Ny badebro.
- 2013: *Sønder- og Nørresø, Viborg*: 2 handicap-fiskepladser renoveret.
- 2013-14: *Militærterræn langs Karup Å*: Stier afmærket.
- 2014: *Udkigstårn Kongenshus*. Etableret og indviet med tilskud og bidrag til formidling.
- 2014: *Forstbotanisk Have*: Renoveringsprojekt og naturformidling. Indviet.
- 2014: *Hærvejen fra Viborg til kommunegrænsen*: Ny vandrerute gjort tilgængelig, markeret og indviet.
- 2014: *Grundfos-skoven ved Hedemøllevej*: Grusbelagt sti og P-plads i "hundeindhegningen".
- 2014: *Kapeldalen ved Hald Sø*: Sikring af sti, renovering af trappe og P-plads.
- 2014: *Langmosen ved Løvel*: Renovering af sti ved Langmosen.
- 2014: *Møldrup*: Grusstier i ny skov.
- 2014: *Digterparken i Viborg*: Renovering - opsætning af ny legeplads.
- 2014: *Salonsøen i Viborg*: Etablering af bropromenade og renovering af badebro.
- 2014-15: *Undallslund*: Indhegnet hundeskov med stianlæg.
- 2015: *sØnæs*: Vandpark, informationstavler og folder. Indviet 20.06.2015.
- 2015: *Borgvold*: Midlertidig legeplads.
- 2015: *Grønt område nord for Nørresø ved søspejderne*: Tilskud til bro.
- 2015: *Gotlandsparken*: Renovering af 3 små broer.
- 2015: *Himmerlandsstien*. Revision af tidligere amtsfolder.
- 2015: *Kongenshus Hede*. Revision af eksisterende folder.
- 2015: *Undallslund og Skovsgaard*: Udvalgte stiforløb i skovene forbedret.
- 2015: *Neckelmann Plantage*: P-plads renoveret, madpakkehus etableret.
- 2015: *Rødkærbro, Vindelsbæk*: Bynær stiforbindelse etableret i forbindelse med okkerprojekt.
- 2015: *Undallslund, Bredemose*: Rydning af birketræer i mosebræmmen.
- 2015: *Bjerregrav, Nordskoven*: Kortbord med oversigtskort.
- 2016: *Danerlyng*: Renovering af Hærvejens stiforløb.
- 2016: *Møllebækken i Hjerminde Krat*: Udskiftning af 3 mindre broer.
- 2016: *Hjarbæk*: Udlægning af sand på strandareal.
- 2016: *Rødding Sø*: Udlægning af sand på strandareal.
- 2016: *Birkesø*: Rydning samt renovering af stiforløb omkring søen.
- 2016: *Spangsdal ved Viborg*: Kontrakt om afgræsning af bynært overdrev.
- 2016: *Undallslund v. Naturskolen*: Afgræsning med geder etableret i samarbejde med Naturskolen.
- 2016: *Undallslund*: Anlæg af større madpakkehus ved Bredemose.
- 2016: *Undallslund, Skrikes og Neckelmanns Plantager*: Nye kortstandere og revision af eksisterende folder.
- 2016: *Bak Royel Plantage*: Nye kortstandere.
- 2016: *Astrupparken, Møldrup*: Renovering af randbeplantning.
- 2016: *Bynær skov i Viborg*: Tyndingsprojekter i Granada, Helvedsdalen, Ulriksdal, Fennebakken, Lokesparken, Islandsparken, Gotlandsparken, Teglmærken og Kokildedalen.
- 2016: *Bynære anlæg i oplandsbyerne*: Tyndingsprojekter i Anlægget, Madekildeengen, Stenshedevej og Gudenåvej i *Bjerringbro*, læhegn ved Kirketoften i *Bjerregrav*, beplantning ved Poppelvej i *Karup*, Astrupparken i *Møldrup* og Lystanlægget i *Stoholm*.
- 2016: *Borgvold*: Helhedsplan og etablering af legeområde.
- 2016: *Æblehaven, Rødkærbro*: Etablering af ny stiindgang mod øst.
- 2016: *Astrupparken, Møldrup*: Renovering af randbeplantning.
- 2017: *Nørresøbadet, Viborg*: Renovering af bro.

- 2017: *Bjerringbro Teltplads*: Etablering af ny kanoophalerplads.
- 2017: *Udvikling af undervisningsmateriale* til bl.a. sØnæs i samarbejde med Naturvidenskabernes Hus (2015-2017).
- 2017: *Fiskbæk Ådal*: P-plads og borde/bænke og infotavle indviet.
- 2017: *Anlægget i Bjerringbro*: Rydning og genplantning af beplantning. Etablering af ny sti, bro over vandløb og opholdsplads.
- 2017: *Bynær skov i Viborg*: Tyndingsprojekter i Ulriksdal, Digterparken, Borgvold.
- 2017: *Viborg-egnen*: 20 ture koordineret og afholdt i samarbejdet "Fod på Viborgeggen".
- 2018: *Neckelmanns Plantage*: Vandreruter renoveret.
- 2018: *Skov ved Klejtrup*: Stiforløb renoveret.
- 2018: *Viborg Golfbane*: Stiforløb mellem Spangsbjerg Alle og Kjeldvej renoveret.
- 2018: *Nørresøbadet ved Viborg*: Renoveringsprojekt indviet.
- 2018: *Anlægget i Bjerringbro*: Rekreative faciliteter etableret.
- 2018: *Gyngemosen i Stoholm*: Renoveringsprojekt færdigt.
- 2018: *Lystanlægget i Stoholm*: Renoveringsprojekt indviet.
- 2018: *Fyrrevænget i Skals*: Tyndingsprojekt gennemført.
- 2018: *Bjerringbro Teltplads ved Gudenåen*: Kajanlæg sænket.
- 2018: *Kokildedalen i Viborg*: Renovering af legeplads.
- 2018: *"Asmild og Klostermarken"* - *Viborg Naturpark*: 10 nye kortstandere og revideret folder indviet.
- 2018: *Viborg-egnen*: 15 ture koordineret og afholdt i samarbejdet "Fod på Viborgeggen".
- 2019: *Granada, Klokkelyngen, Teglmærken og Ellekonedalen og Digterparken i Viborg samt Lyngsøparken i Frederiks*: Tyndings- og beplantningsprojekter.
- 2019: *Fyrrevænget i Skals og Dynamitskoven i Stoholm*: Forskønnelse af grønne strøg (grøn vedligeholdelsespulje).
- 2019: *Tusindfrydengen i Bjerringbro*: Rekreative faciliteter etableret og indviet.
- 2019: *Ulriksdal i Viborg*: Tynding i beplantninger og etablering af en indhegnet hundeskov.
- 2019: Renovering af bådebro ved Strandparken
- 2019: *Birkese*: Badebro udskiftet.
- 2019: *Vindelsbæk Rødkærsbro*: Hegn og kreaturovergang etableret.
- 2019: *Jordbro Engse*: Større partnerskabsprojekt om friluftsfaciliteter realiseret.
- 2019: *Bruunshåb og Lyngsøparken i Frederiks*: Faciliteter i forbindelse med børneskovs-projektet etableret og indviet.
- 2019: *Borgvold, Viborg*: Faciliteter ved skøjtebanen etableret og indviet.
- 2019: *Viborg-egnen*: 34 ture koordineret og afholdt i samarbejdet "Fod på Viborgeggen".
- 2020: *Viborg-egnen*: 27 ture koordineret i samarbejdet "Fod på Viborgeggen" – flere ikke afholdt pga. corona-restriktionerne.
- 2020: *Børneskoven i Stoholm*: Indviet.
- 2020: *Tårupgård*: Sti renoveret.
- 2020: *Ulriksdal, Viborg*: Etablering af stier, og bakker tilsået med blomsterfrø.
- 2020: *Houkær-området*: Biodiversitetstiltag.
- 2020: *Fugleparken, Viborg* ("pip-kvarteret"): Etablering af stier og opholdsarealer
- 2020: *Fars Dam, Løvel*: oprensning af sø, etablering af sti, opholdsarealer, madpakkehus m.m.
- 2020: *Høegsparken, Hammershøj*: etablering af aktivitetsområde ifm. omformning af tørt regnvandsbassin, etablering af stier, beplantning og opholdsarealer.
- 2020: *Grønt område ved Gravhøjvej, Sparkær*: Tynding af beplantning, nye frugttræer, blomsterløg, anlæg af opholdsarealer m.m.
- 2020: *Kildekrattet, Viborg*: Anlæg af sti, beplantning, legeplads og madpakkehus (i samarbejde med grundejerforening)
- 2020: *Menveds Plads, Borgvold*: Etablering af aktivitetsplads.
- 2020: *Bådelauget, Viborg*: Renovering af broer
- 2020: *Anlægget, Bjerringbro*: etablering af anlæg ifm. flytning af kunst fra Byhaven (Niels Due Jensens Plads).
- 2020: *Tyndingsprojekter* i Ulbjerg, Slugten i Løvel, Lyngsøparken i Frederiks, Den gl. grusgrav i Kølvrå, Helledalen, Digterparken og Gotlandsparken i Viborg.
- 2020: *Stærekasser*: Opsætning af master med stærekasser på Stænderpladsen, i Digterparken og Fugleparken i Viborg samt Fars Dam i Løvel.
- 2020: *Nørremølle Enge*: Renovering af stisystemet.
- 2020: *Rødding Sø*: Renovering af handicap sti.
- 2020: *Hjarbæk Strand*: Rydning af strandbakkerne.
- 2020: Ny hjemmeside med bl.a. naturoplevelsesmuligheder - <https://viborg.dk/oplevelser-og-fritid/ud-i-naturen/>.

Naturgenopretning

Udarbejdelse af handleplan for Natura 2000-områder:

- 2017: 8 handleplaner for Viborg Kommunes 8 Natura 2000-områder godkendt den 19. april 2017.
- 2017: Indsatsplan om bekæmpelse af kæmpebjørneklo.

EU-LIFE-projekter:

- 2017: LIFE-IP NATUREMAN "Landmanden som naturforvalter": Forberedelser til godkendelse af projektet.
- 2018: LIFE IP NATUREMAN: Biomassehøst ved *Kvorning*.
- 2018: LIFE IP NATUREMAN: Hjælp til lodsejere, der søger om tilskud fra sammenbindingsordning.
- 2019: LIFE IP NATUREMAN: Biomassehøst ved *Kvorning*.
- 2019: LIFE IP NATUREMAN: Hjælp til lodsejere, der søger om tilskud fra sammenbindingsordning.
- 2019: Indledende undersøgelser i 5 delområder, herunder *Nørreådal*.
- 2020: LIFE IP NATUREMAN: Biomassehøst ved *Kvorning*.
- 2020: LIFE IP NATUREMAN: Hjælp til lodsejere, der søger om tilskud fra sammenbindings- og hegnsætningsordning.
- 2020: LIFE IP NATUREMAN: Bidrag til Landbrugsstyrelsens kommende pilot-tilskudsordning om afgræsning, hvor naturparametre indgår som kontrol.

Indsatser i medfør af vandhandleplanen:

Afsluttede forundersøgelser for Fiskbæk Å-systemet (inkl. Kvols Bæk)

- 2013: *Gårdsdal Bæk* – flere lokaliteter (fjernelse af spærring og vandløbsrestaurering).
- 2013: *Rævind Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2013: *Jegstrup Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2013: *Stagbæk* (vandløbsrestaurering).
- 2013: *Kvols Bæk* (vandløbsrestaurering).

Afsluttede forundersøgelser for Jordbro Å-systemet

- 2013: *Afløb fra Mov Sø* (fjernelse af spærring).
- 2013: *Mønsted Bæk* – flere lokaliteter (fjernelse af spærring og åbning af rørlagt strækning).
- 2013: *Mønsted Å* (fjernelse af spærring).

- 2013: *Lånem Bæk* – flere lokaliteter (fjernelse af spærring og åbning af rørlagt strækning).
- 2013: *Tilløb Jordbro Å* (vandløbsrestaurering).
- 2013: *Kvosted Bæk og tilløb til Kvosted Bæk* (vandløbsrestaurering).

Afsluttede forundersøgelser for Karup Å-systemet

- 2013: *Sejbæk* (fjernelse af spærring).
- 2014: *Haller Å* – flere lokaliteter (fjernelse af spærring og vandløbsrestaurering).
- 2014: *Åresvad Å* – flere lokaliteter (fjernelse af spærringer).
- 2014: *Frederiks Sidetilløb* (fjernelse af spærring).
- 2014: *Ulvedal Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2014: *Rabis Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2014: *Agerbæk* (fjernelse af spærring).
- 2014: *Holmkjær Bæk* – flere lokaliteter (fjernelse af spærring og vandløbsrestaurering).
- 2014: *Vallerbæk* (vandløbsrestaurering).
- 2014: *Resen Bæk* – flere lokaliteter (vandløbsrestaurering).
- 2014: *Søby Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2020: *Åresvad Å* (stræknings- og okkerindsats).

Øvrige afsluttede forundersøgelser

- 2013: *Skinderup Bæk i Simsted Å-systemet* – flere indsatser (fjernelse af spærringer, vandløbsrestaurering og åbning af rørlagte strækninger).

Afsluttede forundersøgelser for Nørreå Øst

- 2015: *Kvorning Møllebæk* – flere lokaliteter (fjernelse af spærring og vandløbsrestaurering).
- 2015: *Koldbæk* – flere indsatser (fjernelse af spærringer).
- 2015: *Skjebæk* – flere indsatser (fjernelse af spærringer og vandløbsrestaurering).
- 2015: *Velds Møllebæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Korreborg Bæk* – flere indsatser (fjernelse af spærringer).
- 2015: *Svingel Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Flarup Bæk Øst* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Løvskal Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Vejle Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Klosterskov Kilde* (vandløbsrestaurering).

Afsluttede forundersøgelser for Nørreå Vest

- 2015: *Dybdal Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Nørremølle Å opstrøms Loldrup Sø* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Stigsbæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Grundel Bæk* – flere lokaliteter (fjernelse af spærringer).
- 2015: *Non Mølleå* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Middelhede Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Mammen Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Vibæk* – flere lokaliteter (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Hølken* (åbning af rørlagt strækning).
- 2020: *Middelhede Bæk og Grundel Bæk* (stræknings- og okkerindsats).

Afsluttede forundersøgelser for Gudenå inkl. Tange Å

- 2015: *Kettinghøj Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Trine Møllebæk* – flere lokaliteter (fjernelse af spærring).
- 2015: *Skelbæk Kjellerup* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Skovgård Grøften* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Tange Å* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Ravnholt Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Kærsgård Grøft* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Grøft v. Bjerringbro* (vandløbsrestaurering).

Afsluttede forundersøgelser for Limfjord Nord

- 2015: *Ulbjerg Møllebæk* ved udløb til Lovns Bredning (åbning af rørlagt strækning).
- 2015: *Ulbjerg Møllebæk* ved Overmølle (åbning af rørlagt strækning).
- 2015: *Løvel Møllebæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Agatelund Bæk* ved søindløb (fjernelse af spærring).
- 2015: *Agatelund Bæk* ved søafløb (fjernelse af spærring).
- 2015: *Skalsdal Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Vinge Møllebæk* ved mølleopstemning (fjernelse af spærring).
- 2015: *Vinge Møllebæk* ved vejunderføring (fjernelse af spærring).
- 2015: *Vorning Møllebæk* ved Vorninggaard (fjernelse af spærring).
- 2015: *Vorning Møllebæk* ved udløb fra dam (fjernelse af spærring).
- 2015: *Vorning Møllebæk* ved vejunderføring (fjernelse af spærring).
- 2015: *Hedegård Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Simested Å* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Grøft 1 ved Sundstrup* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Højgård Bæk* (vandløbsrestaurering).

- 2015: *Skalsdal Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Skravad Bæk* (vandløbsrestaurering).

Øvrige afsluttede forundersøgelser

- 2019: *Lund Bæk* (strækningsindsats).
- 2019: *Skravad Bæk* (indsats opgivet pga. virkemiddelsammensætning).
- 2019: *Sejbæk* (strækningsindsats).
- 2019: *Jordbro Å* (indsats opgivet pga. virkemiddelsammensætning).

Realiseringsansøgninger

- 2014: *Sejbæk* (fjernelse af spærring ved Sejbæk Dambrug).
- 2014: *Skinderup Bæk* (fjernelse af spærringer, vandløbsrestaurering og åbning af rørlagte strækninger ved Skinderup Mølle Dambrug).
- 2014: *Jegstrup Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2014: *Stagbæk* (vandløbsrestaurering).
- 2014: *Kvols Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2014: *Gårsdal Bæk* – flere lokaliteter (fjernelse af 3 spærringer).
- 2014: *Rævind Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2014: *Haller Å* (fjernelse af spærring) ansøgning trukket tilbage.
- 2015: *Kvorning Møllebæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Nørremølle Å opstrøms Loldrup Sø* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Kvorning Møllebæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Løvsdal Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Vibæk* (vandløbsrestaurering).
- 2016: *Korreborg Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2016: *Non Mølle* (fjernelse af spærring).
- 2016: *Grundel Bæk ved Rindsholm Dambrug* (fjernelse af spærring).
- 2016: *Grundel Bæk ved Petershåb* (fjernelse af spærring).
- 2016: *Simested Å* (vandløbsrestaurering).
- 2016: *Ulbjerg Møllebæk* (frilægning af rørlagte strækninger).
- 2019: *Lund Bæk* (strækningsindsats).
- 2020: *Sejbæk* (strækningsindsats)
- 2020: *Mønsted Å* ved Mønsted Dambrug (spærringsindsats)

Færdige projekter

- 2014: *Sejbæk* (fjernelse af spærring ved Sejbæk Dambrug).
- 2015: *Skinderup Bæk* (fjernelse af spærringer, vandløbsrestaurering og åbning af rørlagte strækninger ved Skinderup Mølle Dambrug).

- 2015: *Rævind Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Gårdsdal Bæk* ved det nedlagte Gårdsdal Dambrug (fjernelse af 3 spærringer).
- 2015: *Jegstrup Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Kvols Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Stagbæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Holmkjær Bæk* (fjernelse af spærring) – kommunale midler.
- 2015: *Rabis Bæk* (fjernelse af spærring) – kommunale midler.
- 2016: *Movsø*: Sørestaurering afsluttet efter forundersøgelse, da indsats ikke var nødvendig.
- 2016: *Skjebæk* (fjernelse af spærring) – gennemført for kommunale midler.
- 2016: *Kvorning Møllebæk* (fjernelse af spærring).
- 2016: *Nørremølle Å opstrøms Loldrup Sø* (fjernelse af spærring).
- 2016: *Kvorning Møllebæk* (vandløbsrestaurering).
- 2016: *Løvskal Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2016: *Vibæk* (vandløbsrestaurering).
- 2017: *Holmkjær Bæk* (vandløbsrestaurering) – kommunale midler.
- 2017: *Stenbro Bæk* (vandløbsrestaurering) – kommunale midler.
- 2017: *Skjebæk* (fjernelse af spærring) – kommunale midler.
- 2017: *Kølsen Møllebæk* (vandløbsrestaurering) – kommunale midler.
- 2017: *Skravad Bæk* (vandløbsrestaurering) – kommunale midler.
- 2018: *Kettinghøj Bæk* (fjernelse af spærring) – kommunale midler.
- 2018: *Simested Å* – (vandløbsrestaurering).
- 2019: *Non Mølle* - (fjernelse af spærring).
- 2020: *Grundel Bæk ved Rindsholm Dambrug* – (fjernelse af spærring)
- 2020: *Ulbjerg Møllebæk* – (fjernelse af spærring ved fjorden) – kommunale midler.
- 2020: *Grundel Bæk ved Rindsholm Dambrug* - (etablering af faunapas-sage).

Vådområder og ådalsprojekter:

Vådområder – afsluttede forundersøgelser

- 2012: *Fly Enge*.
- 2012: *Skjern Hovedgaard*.
- 2012: *Fiskbæk Å*.
- 2015: *Hjermind Sø*.
- 2015: *Iglsø*.
- 2015: *Søgård Sø*.
- 2015: *Rind Enge*.

- 2015: *Gørup Enge*.
- 2017: *Velds Møllebæk*.
- 2018: *Jordbro Å ved Daugbjerg*.
- 2018: *Rævind Bæk*.
- 2019: *Ilse ved Hjorthede*.
- 2019: *Jegstrup Bæk*.
- 2020: *Korreborg Bæk*.

Vådområder – realiseringsansøgninger

- *Fly Enge* (projekt opgivet pga. lodsejermodstand).
- *Skjern Hovedgaard*.
- *Fiskbæk Å* (afsluttet).
- *Hjermind Sø* (projekt opgivet).
- *Rind Enge* (afsluttet)
- *Gørup Enge*.
- *Velds Møllebæk* (afsluttet).
- *Jordbro Å ved Daugbjerg*
- *Ilse ved Hjorthede*
- *Rævind Bæk*.
- *Jegstrup Bæk*.
- *Skravad Bæk*.

Viborg Kommunes handlingsplan for fjernelse af spærringer ved dambrug

- 2007: *Alskov Dambrug*: Projekt afsluttet efter overtagelse fra Viborg Amt.
- 2010: *Ravnstrup Dambrug*: Færdiggjort.
- 2011: *Karup Mølle Dambrug*: Afsluttet.
- 2011: *Ulvedal Dambrug*: Afsluttet.
- 2011: *Ingstrup Mølle Dambrug*: Afsluttet.
- 2013: *Bryrup Dambrug*: Afsluttet.
- 2014: *Trevad Mølle Dambrug*: Afsluttet.
- 2014: *Sejbæk Dambrug*: Afsluttet.
- 2015: *Skinders Dambrug*: Afsluttet.
- 2015: *Gårdsdal Dambrug*: Afsluttet.
- 2016: *Løvel Mølle Dambrug*: Afsluttet.
- 2016: *Rabis Dambrug*: Afsluttet.
- 2017: *Bryrup Dambrug*: Afsluttet.

Mølledamme

- 2013 og 2014: Kortlægning af mølleopstemninger og de kulturhistoriske interesser afsluttet i 2014.
- 2013: *Kølsen Mølle*: Projekt gennemført.
- 2016: *Daugbjerg Mølle*: Detailprojektering gennemført. Etableres i forbindelse med vådområde Jordbro Å v. Daugbjerg.
- 2019: *Bro Mølle*: Detailprojekt gennemført. Realiseres i 2021.

Okker

- 2013 og 2014: *Høgild Mose og Vandet Mose*: Screeningsundersøgelse gennemført. Screeningsundersøgelsernes forslag til indsatser søges koordineret med indsatserne i den kommunale vandhandleplan.
- 2015: *Vindelsbæk*: Projekteret okkerbekæmpelse.

Sørestaurering

- Løbende: *Hald Sø*: Bundvandet iltes.
- 2011: *Viborg Nørresø*: Bundvandet iltes. Anlægget gennemgribende restaureret.
- 2016: *Birke Sø*: Restaureringsprojekt gennemført.
- 2016: *Rødsø*: Forundersøgelse gennemført.
- 2016: *Viborg Søerne*: Opsamlingsnotat behandlet af Klima- og Miljøudvalget. Som opfølgning udarbejdes en forundersøgelse af næringsstofbelastning i oplandet.
- 2017: *Viborg Søerne*: Screening af indsatsmuligheder i oplandet.
- 2019: *Viborg Søerne*: Forundersøgelse af mulighed for restaurering af *Lolrup Sø* og *Rødding Sø* (i Viborg-Søernes opland).

Vådområdeprojekt VMPIII

- 2012: *Nørremølle Enge*: Etableret. Indviet 25. maj 2013.

Øvrige kommunale vandløbsrestaureringsprojekter

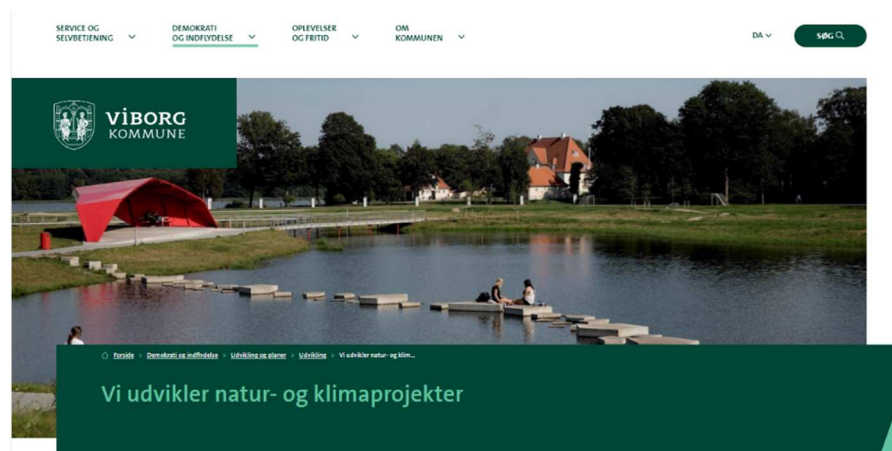
- 2015-2016: *Gudenå*: Forundersøgelse af mulighed for etablering af gydestryg - forundersøgelse behandlet af Klima- og Miljøudvalget. Der arbejdes videre med undersøgelsens resultater.
- 2015: *Tange Å*: Bekæmpelse af bjørneklo, flerårig indsats påbegyndt.
- 2017: *Bjerring Mølle*: Fjernelse af spærring og vandløbsrestaurering.
- 2017: *Rævind Bæk*: Færdiggørelse og indvielse af vådområdeprojekt.
- 2017: *Søndre Mose*: Fjernelse af jordbræmme og udgåede træer/buske.

- 2018: *Hedemølle Bæk ved efterskole*: Etablering af faunapassage ved mølleopstemning.
- 2019: *Birkese*: Restaureringsindsats afsluttet.
- 2019: *Korreborg Bæk*: Spærring ved rørstyrt fjernet.
- 2020: *Skravad Bæk*: Nedlæggelse af Skravad Mølle Dambrug og retablering af arealet.

Formidling

2020: Ny hjemmeside med bl.a. naturgenopretningsprojekter -

<https://viborg.dk/demokrati-og-indflydelse/udvikling-og-planer/udvikling/vi-udvikler-natur-og-klimaprojekter/>.

VIBORG
KOMMUNE